

Mihai GICOVEANU,

UN IZVOD DE DOCUMENTE (1575 - 1835) REFERITOR LA SATUL TUDORA DIN JUDEȚUL BOTOȘANI

Cuvinte - cheie: *inventar, Tudora, Frățești, Oprișeni, boieri, Huhulea, Ghenghea, Zmucilă, Luca, Vârnăv.*

Printre documentele fostei mănăstiri Giurgeni, păstrate la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României, se găsește un izvod de documente referitor la moșiile Tudora, Oprișeni și Frățești („ci să zice și Cucueți”). Actul este o copie a unui inventar care a fost întocmit, probabil, în februarie 1835, la circa doi ani după moartea postelnicului Ioan (Ioniță) Vârnăv de la Tudora¹.

Rămasă văduvă, postelniceasa Maria Vârnăv a decis să împartă averea familiei sale, la patru din cei cinci copii ai ei (o altă fiică, Catinca, credem că era moartă la acea dată): Costachi, Iordachi, Ștefan și Pulherița². Imediat după acest moment, Iordache Vârnăv a cumpărat părțile de moșie de la doi din cei trei frați și a concentrat în mâinile sale cea mai mare parte din moștenire. Ulterior, Tudora a ajuns în posesia Cantacuzinilor³; celelalte sate au dispărut, poate datorită revărsărilor Siretului, având în vedere că se găseau pe malul stâng al acestuia⁴.

Rezumatel din acest izvod au fost inserate în volumul dedicat colecției de documente ce se află la Arhivele Naționale din Bacău, având în vedere că în acest loc se conservă originalul actului în discuție⁵. Cartea a fost editată în 1976, într-un tiraj limitat, ceea ce face dificil accesul la conținutul ei⁶. De asemenea, unele texte au fost prescurtate, din rațiuni editoriale, ceea ce îngreunează înțelegerea semnificației lor. Din aceste motive, credem că publicarea transcrierii inventarului, după copie, fără nicio modificare, poate fi utilă cercetătorilor consacrați și celor care au făcut o pasiune din studierea istoriei locale.

¹ Despre el, vezi: Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani*, Botoșani, 1926, p. 144 și 152; Petronel Zahariuc, ”Contribuții la istoria familiei Vârnăv de la sfârșitul secolului al XVI-lea până la domnia lui Ioniță Sandu Sturza”, în vol. *Local și național la 100 de ani de la Marea Unire. Reflecții botoșănene*, coordonatori Adrian-Bogdan Ceobanu și Dănuț Huțu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2019, pp. 73-74. Postelnicul Ioan Vârnăv a murit între 8 aprilie 1833, când dona m-rii Vorona un teren aflat de mult timp în litigiu între el și călugări, și 25 mai 1833, când clironomii săi confirmau actul părintesc (ANI, *M-rea Vorona*, II/58-59).

² A se vedea rez. nr. 16 și 17 din prezentul izvod.

³ BNR, *Colecții speciale. Arhiva istorică. Fond Saint Georges*, CCLXVIII/17.

⁴ BAR, *Harta moșiilor Liteni, Vercicanii și cu megieșitele moșii măsurate și înșămnate întocmai cu stare locului de mini Karlu inginer la let 1835 mai 15* (Pl.m.1242).

⁵ ANBC, *Colecția Documente*, VII/63.

⁶ DGAS, *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848)*, volum întocmit de Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărmădaru, București, 1976.

Satul Tudora este amintit în documente pentru prima oară la 29 iunie 1400, când aparținea, probabil, lui Șandru⁷. Spre jumătatea veacului al XVI-lea, așezarea a intrat în posesia Anei / Neacșei, fiica lui Huhulea postelnic, căsătorită cu Ion Sturza, pârcălab de Hotin⁸. Deoarece aceasta nu a avut urmași, satul a fost moștenit de nepoții săi, ce se declarau coborâtori din Tăutul logofăt și Toader logofăt⁹. De la huhulești, așezarea a fost cumpărată de marele logofăt Ionașcu Ghenghea¹⁰, de la care a trecut în posesia fiului acestuia, Grigore Ghenghea, fost mare vornic¹¹.

La începutul secolului al XVIII-lea, Tudora aparținea familiei lui Grigore Zmucilă spătar, ginere al lui Miron Costin¹². Moștenită de către Ilie Zmucilă, fiul spătarului, moșia a fost vândută între 1723-1726 sulgerului Adam Luca¹³, ale căror rude, boierii Canano, stăpâneau în preajmă satul Joldești¹⁴.

În 1752, la împărțirea averii sulgerului, Tudora a intrat în posesia unuia dintre fiii lui, Ioniță Luca, care a avut un singur copil, Safta, căsătorită în preajma anului 1770 cu boierul Constantin Vârnăv, viitor ban¹⁵. Vârnăv a moștenit moșiile socrului său; la rândul lui, le-a transmis urmașilor săi. Satul Tudora a ajuns în stăpânirea lui Ioan (Ioniță) Vârnăv postelnic. De la fiul acestuia, Iordache, au intrat în proprietatea Cantacuzinilor, după anul 1835¹⁶.

Celelalte sate, Frătești (Cucueți), Opișani și Gemene au cunoscut o stăpânire asemănătoare. Frățeștiul a fost confundat adesea cu satele omonime din ținuturile Neamț și Roman¹⁷. Cele din urmă se găseau pe pâraul Albăia, respectiv, pe Pârâul Negru. Așa cum ne demonstrează un plan de moșii din 1835, Frătești (Cucueți) din ținutul Suceava, era situat pe pâraul Turbata, inclus azi în satul Tudora, județul Botoșani¹⁸.

⁷ DRH, A, I, p. 15, nr. 10. Despre Șandru și urmașii săi a se vedea: Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, p. 266.

⁸ Despre Ion Sturza, a se vedea: Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2002, pp. 206 - 214 și 490.

⁹ DIR, A, XVI/3, p. 359, nr. 438, pp. 464-465, nr. 570.

¹⁰ Vezi rez. nr. 3 din prezentul inventar.

¹¹ *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, II, Moldova*, coord. Vasile Mihordea, București, Editura Academiei, 1966, p. 121, nr. 39 și p. 133, nr. 55; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 401.

¹² Vezi rez. nr. 9 - 10 din prezentul izvod. Nu ne este clar de ce într-un interval scurt, la începutul sec. al XVIII-lea, sunt amintiți proprietari și Grigore Ghenghea și Grigorie Zmucilă spătar.

¹³ Vezi rez. nr. 9 - 10 din prezentul izvod.

¹⁴ Vezi studiul nostru, „Boierii Canano”, din prezentul volum, AMS, XVIII, 2019.

¹⁵ Despre el, a se vedea studiul nostru, „Boierii Vârnăv din secolele XVII - XVIII”, publicat în AMS, XVI, 2017, p. 205.

¹⁶ Vezi rez. nr. 14 - 17.

¹⁷ Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României, A, Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, ediție îngrijită și prefată de I. Caproșu, București, Editura Academiei, 1990, p. 104.

¹⁸ Vezi supra, nota 4.

Izvod de documenturile vechi a moșiilor Tudura, Oprișeni și Frătești, ci să zice și Cucueți, doveditoare vechimii acestor moșii

No.	Veliatul vechiu	Veliatul nou	Luna	<Conținut>
1	7083	1575	iolie 26	<p>Hrisov sârbesc de la Petru v(oie)v(o)d de întărire stăpânire giupâniasăi Sturzii biv hatman, pe patru sate, Tudura, Frătești, Oprișeni și Gemene</p> <p>Ediții: DIR, A, XVI/3, p. 41, nr. 56, rez(cu data 7083, 1574 sept. 1-1575 aug. 31.); DRH, A, VII, p. 154, nr. 117(rez); CDM, I, p. 160, nr. 611; Catalog-Iași, p. 380, nr. 994(cu data de zi 27);</p>
2	7123	1615	ghenar 26	<p>Document sârbesc pe giumătate sat Tudura de la arhiepiscopul Anastasie, mitropolit Suciavscui.</p> <p>Ediții: DIR, A, XVII/3, p. 188, nr. 286(rez.); Catalog-Bacău, p. 23, nr. 15(rez);</p>
3	?	1619-1620 ¹⁹	ionie 12	<p>Suret sârbesc di pe un ispisoc di la Gașpar v(oie)v(o)d pe giumătate sat de Tudura, parte di gios, ce au cumpărat Grigorie Ghenghe logofătul de la Vasile și fratele său Stratul, feciorul Huhulei, și pe a trie parte de satul Roșcani, ce au cumpărat Grigorie Ghenghe de la Dumitru Mihăilescul.</p> <p>Ediții: DIR, A, XVII/3, p. 366, nr. 465((rez., cu prenumele Grigore schimbat în Ionașcu); Catalog-Bacău, p. 23, nr. 19.</p>
4	7133	1624 ²⁰	dechemv(rie)	<p>Suret sârbesc di pe un ispisoc di la Radul v(oie)v(o)d prin care să arată că Candachie, fata Măgdălinei, nepoata lui Huhulea cel Bătrân, au vândut Ghenghei logofătului a patra parte de sat Frătești.</p> <p>Ediții: DIR, A, XVII/ 5, p. 309, nr. 406(rez); DRH, A, XVIII, p. 314, nr. 244(rez., cu data de zi 5); CDM, II, p. 62, nr.</p>

¹⁹ În text, 7125 (1617), greșit(nu domnea Gașpar voievod).

²⁰ În text, 1625, greșit.

				222; <i>Catalog-Bacău</i> , p. 24, nr. 21.
5	7139	1630-1631 ²¹	-	<p>Suret sărbesc di pe un ispisoc di la Moisi Movilă v(oie)v(o)d prin care să arată că Candachie, fata lui Boldur diacul, și fratele ei Lupu Boldur, și sora lor Nastasie, și ficiorii ei, Constantin și Dumitrașcu, nepoți Sturzei ci au fost hatman, vând Ghenghei marele logofăt trei părți din tot satul Frătești, ce să împarte în patru părți.</p> <p>Ediții: <i>DRH</i>, A, XX, p. 617, nr. 563(trad., cu data 18 iulie 1631, cu identificarea greșită a satului, în indice: com. Doljești, jud. Neamț); <i>CDM</i>, II, p. 142, nr. 641(rez., , cu data de an 1631, fără lună și zi); <i>Catalog-Bacău</i>, p. 24, nr. 23(cu data de zi și lună: 18 iulie)</p>
6	7141	1633	mai 9	<p>Suret sărbesc de pe un ispisoc de la Alexandru v(oie)v(o)d prin care să arată că Ionașcu Ghenghe, marele logofăt, au cumpărat a patra parte de Frătești, de la Candachie, fata Măgdălinii, nepoata Petrii Huhulei, iar trei părți de Frătești le-au cumpărat logofătul Ghenghe de la Candachie, fata lui Boldur, și de la fratele ei, Lupu Boldur, și de la sora lor, Nastasie, și de la feciorii ei, Constantin și Dumitrașcu, nepoții Sturzii ce au fost hatman.</p> <p>Ediții: <i>DRH</i>, A, XXI, p. 403, nr. 312(rez., cu identificarea greșită a satului, în indice: com. Doljești, jud. Neamț); <i>Catalog-Bacău</i>, p. 24, nr. 23, cu data de zi și lună: 9 martie).</p>
7	7146	1638	mai 1	<p>Înscrișul Tofanei și a bărbatului ei Bejan, și a surorii ei Sofica, prin care întărește vânzare ce au făcu frații Tofanei, Constantin și Dumitrașcu, lui Ghenghe logofătului a părților de Frătești.</p> <p>Ediții: <i>DRH</i>, A, XXIV, p. 324-326, nr. 331(text sl. după o copie și traducere, cu</p>

²¹ În text 1631, greșit.

				identificarea greșită a satului, în indice: com. Doljești, jud. Neamț); CDM , II, p. 265, nr. 1268); Catalog-Bacău , p. 24, nr. 24(rez. după original).
8	7146	1638	iolie 23	<p>Suret sărbesc de pe un ispisoc de la Vasile vodă din a patra parte din giumătate sat di Oprișești, de la ținutul Sucevei, ce au cumpărat giupâniasa Merli Stâncoaie de la Liteni, de la Candachie, fata lui Boldur din Opreșești.</p> <p>1 tălmăcire hrisovului de la Petru v(oie)v(o)d din let 7083</p> <p>1 tălmăcire suretului de la Gașpar v(oie)v(o)d din let 7125²²</p> <p>1 tălmăcire suretului de la Radul v(oie)v(o)d din let 7133</p> <p>1 tălmăcire suretului di la Moisi Movilă v(oie)v(o)d din let 7139²³</p> <p>1 tălmăcire suretului di la Alexandru Ilie v(oie)v(o)d din let 7141</p> <p>1 tălmăcire suretului de la Vasile vodă de la 7146</p> <p>6 tălmăciri sânt</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 25, nr. 25; CDM, II, p. 270, nr. 1296; DRH, A, XXIV, p. 406-407, nr. 428(rez.).</p>
Izvod de documenturile ceva mai noi, care dovedești stăpânire necurmată de 112 ani de la Adam Luca sulgeriul, străbunul răp(osatului) post(elnic) Ioan Varnav, care li este părintile supușilor austricești Iordachi și Ștefan fon Varnav, proprietarii di acum a moșiilor Tudura, Oprișeni și Cucueți, ci din vechiu să zice Frățești				
9	7231	1723	mart. 25	<p>Zapisul lui Ilie, sãn Grigori spătariul, prin care vinde lui Adam Luca biv vel sulgeriul giumătate sat de Tudura, cu toate alte cumpărături ce sânt în hotarul Tudorei, și giumătate sat de Gemene.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 42, nr. 92.</p>
10	7234	1726	ghenar 27	Al doile zapis al lui Ilie sãn Grigori spătariul prin care vinde lui Adam Luca

²² Vezi supra, nota 1²³ Vezi supra, nota 3.

				<p>sulgeriul satul întreg Tudura, și giumătate sat de Gemene.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 46, nr. 116.</p>
11	7243	1734 ²⁴	no(iem)v(rie) 7	<p>Zapisul lui Gavril Ciolpan prin care vinde giumătate sat Cucueți, ce s-au numit din vechiu Frătești, lui Ioniță Luca post(elnic), fiul lui Adam Luca sulgeriul.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 48, nr. 119.</p>
12	7245	1736 ²⁵	oct(omvrie) 1	<p>Zapisul prin care Lupa, fata lui Ursuleț, vinde cealaltă giumătate de sat de Cucueți, ce s-au chemat nainte Frătești, tij post(elnic) Ioniță Luca, ficiorul lui Adam Luca sulgeriul.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 50, nr. 132(rez. cu data: 1734-1736).</p>
13	7245	1737	ghenar 19	<p>Zapisul lui Ilie sãn Grigori spătariul prin care vinde sat întreg Oprișeni și giumătate sat de Gemene, tij post(elnic) Ioniță Luca, ficiorul lui Adam Luca sulgeriul.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p. 49, nr. 122(rez. cu data: 1734-1736).</p>
14	7260	1752	ionie 10	<p>Diata Mariei sulgeroaie. Murind Adam Luca mai nainte, fără diată, drept care diată împărțind Marie sulgeroaia avere fiilor ei, lui Ioniță Luca, Tofanei Luca, lui Vasile Luca, lui Constantin Luca, lui Gavril Luca și lui Grigoraș Luca, arată că satul întreg Tudura și giumătate sat de Gemene s-au venit în parte lui Ioniță Luca. Acest Ioniță Luca, având cumpărătură satul întreg Cucueți, satul întreg Oprișeni și giumătate sat de Gemene, are întregi aceste hotară patru sati: Tudura, Oprișeni, Cucueți și Gemene.</p> <p>Ioniță Luca au avut o fată, anume Safta, pe care au măritat-o cu răp(osatul) banul Constantin Varnav, părintele răposatului post(elnic) Ioan Varnav, sau bunul lui Iordachi și Ștefan fon Varnav. Și după</p>

²⁴ În text 1735, greșit

²⁵ În text 1737, greșit.

				<p>moarte lui Ioniță Luca și a soției sale au rămas la casa gineriului lor, banul Constantin Varnav, aceste patru moșii, din care moșia Gemene au dat-o răp(osatul) banul Constantin Varnav zestre fetei sale, Maria, depreună cu giurățate sat de Vorona, ci mai ave, iar moșiile Tudura, Opreșeni și Cucueți, după săvârșire banului Constantin Varnav, la împărțala ce au urmat între fii și ficele răp(osatului) banului Constantin Varnav sau nepoții de fiică ai lui Ioniță Luca, adică între răp(osatul) post(elnic). Ioan Varnav, fiind atunci stolnic, Manolachi Varnav, Petrachi Varnav, Zoița Varnav și Ilinca Varnav, la anul 1797, iunie 22, s-au venit moșiile Tudura, Opreșeni și Cucueți în parte răposatului post(elnic) Ioan Varnav, părintele lui Iordachi și Ștefan fon Varnav.</p> <p>Ediții: <i>Catalog-Bacău</i>, p. 58, nr. 175.</p>
15		1797	ionie 22	<p>Scrisoare de învoială despre împărțire alcătuită între răp(osatul) post(elnic) Ioan Varnav, fiind atunci stolnic, Manolachi Varnav, Petrachi Varnav, Zoița Varnav și Ilinca Varnav, fiii și ficele răp(osatului) banului Constantin Varnav, sau nepoții de fiică ai lui Ioniță Luca, prin care învoială să arată că moșiile Tudura, Opreșeni și Cucueți s-au venit în parte răposatului post(elnic) Ioan Varnav, părintele lui Iordachi și Ștefan fon Varnav.</p>
16		1835	fevr(uarie) 13	<p>Înscrisul dum(isale) post(elnicesei) Mariței Varnav, soția răposatului post(elnic) Ioan Varnav, prin care trăgându-să din stăpânire averi atât ace rămasă de la răp(osatul) soțul dumisale și ace de zestre a dumisale de toată avere în stăpânire fiilor dumisale, Costachi, Iordachi, Ștefan și Pulherița.</p> <p>Ediții: <i>Catalog-Bacău</i>, p.193, nr. 959.</p>
17		1835	fevr(uarie)14	<p>Alcătuire făcută între spat(arul) Costachii Varnav, Iordachi fon Varnav și Pluherița Varnav, fiii și ficele dumisale</p>

				<p>post(elnicesei) Marița Varnav și a răposatului post(elnic) Ioan Varnav, prin care Iordachi fon Varnav răspunzând bănește parte fratelui său, spatarului Costachi Varnav, și parte surorii sale, Pluherița Varnav, au rămas deplin stăpân pe trei părți din moșiile Tudura, Oprișeni și Cucueți, iar a patra parte este a celui alt frate, Ștefan fon Varnav, ce să află la Viena.</p> <p>Ediții: Catalog-Bacău, p.193, nr. 960.</p>
--	--	--	--	---

ANI, *M-rea Giurgeni*, V/58, 2 f, copie română în grafie chirilică.

Abrevieri

BNR-Biblioteca Națională a României

CDM - *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. I-II, București, 1957-1959.

Catalog - Iași, *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, I (1398 - 1595)*, întocmit de Virginia Isac, București, 1985.

Catalog - Bacău, *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424 - 1848)*, volum întocmit de Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărmădaru, București, 1976.

Mots-cléf: inventaire, Tudora, Frățești, Oprișeni, boyars, Huhulea, Ghenghea, Zmucilă, Luca, Vârnăv

UN INVENTAIRE DES DOCUMENTS LIÉS AU VILLAGE TUDORA, DÉPARTEMENT DE BOTOȘANI

(Résumé)

Aux Archives Nationales de Iași, il y a un inventaire de documents montrant l'évolution de la propriété dans le village de Tudora, dans le département de Botoșani. Le document aide à comprendre l'histoire de ces lieux et les relations qui se sont développées entre les familles boyariennes.

nr.	anul născ.	anul m.	anul b.	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
1	7083	1575	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
2	7123	1616	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
3	7125	1617	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
4	7133	1625	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
5	7139	1631	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
6	7141	1633	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
7	7146	1638	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.
8	7146	1638	n. 26	Numele de botezare al bătrânului, în scris, pe o p. de hârtie, de la un scriitor, de la un scriitor.

[illegible]

BAR, *Harta moșilor Liteni, Vercicanii și cu megieșitele moșii măsurate și însemnate întocmai cu stare locului de mini Karlu inginer la let 1835 mai 15 (Pl.m.1242).*